

SOME ASPECTS CONCERNING THE PROTECTION OF INCAPABLE PERSONS IN ROMAN PRIVATE LAW

Alin-Gheorghe GAVRILESCU

PhD, Associate Professor, "Constantin Brâncuși" University of Târgu-Jiu

ABSTRACT

THE ARTICLE PROPOSES AN ANALYSIS OF THE MAIN LEGAL INSTITUTIONS FOR THE PROTECTION OF INCAPABLE PERSONS IN ROMAN PRIVATE LAW, RESPECTIVELY GUARDIANSHIP AND GUARDIANSHIP. AFTER A SHORT INTRODUCTORY PART, THE CATEGORIES OF GUARDIANSHIP ARE ANALYZED, THE GUARDIANSHIP OF THE IMPUBER, THE GUARDIANSHIP OF IURIS'S WIFE, AND THE GUARDIANSHIP, HIGHLIGHTING THE GUARDIANSHIP OF THE INSANE, THE GUARDIANSHIP OF THE WASTEFUL AND THE GUARDIANSHIP OF THE MINOR WHO HAS NOT REACHED THE AGE OF 25. THE ARTICLE IS ENTIRELY PART OF CONCLUSIONS

KEYWORDS: IMPAIRMENT OF INCAPABLE PERSONS, GUARDIANSHIP OF SUI IURIS WIFE, GUARDIANSHIP

1. Noțiuni introductive

În dreptul roman instituțiile juridice de ocrotire a persoanelor incapabile, adică a acelor care, deși aveau personalitate, aveau capacitate juridică, nu aveau reprezentarea corectă a consecințelor actelor lor erau tutela și curatela.

Erau considerați incapabili nevârstnicii, femeile (apreciate ca nestatornice în gândire)¹, risipitorii, nebunii etc.

Ocrotirea incapabililor în fapt din cauza vârstei (impușerilor) și a femeii se realiza prin tutelă iar persoanele incapabile datorită bolilor mintale, tendinței de a risipi etc. erau ocrotite prin curatelă.

Tutela și curatela erau instituții de ocrotire a persoanelor incapabile care nu se găseau sub puterea cuiva fiind *sui iuris* întrucât incapabilii care erau *alieni iuris* erau ocrotiți de *pater familias* sub puterea căruia se găseau.

2. Tutela

2.1. Categoriile de tutelă.

În raport de persoana ocrotită tutela era de două feluri:

- tutela impușerului *sui iuris*. Potrivit dreptului roman, impușerii (*impușeres*) erau băieții care nu împliniseră vârsta de 14 ani și fetele care nu împliniseră vârsta de 12 ani. În cazul în care tatăl, bunicul, străbunicul din partea tatălui erau decedați copilul impușer

¹ V. V. Popa, *Drept privat roman*, Editura All Beck, București, 2004, p. 183.

devenea *sui iuris* însă, întrucât nu avea vârsta pubertății era pus sub tutelă purtând numele de *pupillus* (dacă era băiat) sau *pupilla* (dacă era fată). Când pupilul ajungea la vârsta pubertății putea face orice fel de acte. Această regulă nu era însă aplicabilă și pupilei ajunsă la vârsta pubertății care, dacă era *sui iuris*, se găsea sub tutelă perpetuă.

- tutela femeii *sui iuris*.

După modul de constituire tutela era de trei feluri:

- tutela testamentară;
- tutela legitimă;
- tutela dativă.

a) *Tutela testamentară* era tutela instituită prin testament de către *pater familias*.

Astfel:

- părintele putea indica un tutore pentru copilul său impuber în cazul în care ar fi decedat înainte ca respectivul copil să fi ajuns la vârsta pubertății și prin moartea tatălui său copilul impuber devenea persoană *sui iuris*. Conform prevederilor Legii celor XII table *pater familias* avea posibilitatea să numească un tutore atât impuberilor care se găseau sub puterea sa și care la moartea sa deveneau *sui iuris*, chiar dacă i-a dezmoștenit, cât și impuberilor care fuseseră sub puterea sa și erau emancipați¹;

- soțul femeii căsătorite cu *manus*, indiferent de vârsta pe care aceasta o avea, putea indica un tutore pentru soția sa sau îi lăsa acesteia libertatea să-și aleagă ea singură tutorele², în eventualitatea în care soțul ar fi decedat înaintea ei și la data decesului femeia devenea persoană *sui iuris*.

Tutela testamentară se putea institui sub o condiție (spre exemplu, „dacă va putea”³ sau „dacă va fi dezrobit la data deschiderii testamentului”⁴) sau pe un anumit termen. Tatăl putea numi prin testament ca și tutore al copilului pe unul dintre sclavii săi, caz în care sclavia înceta. În schimb, sclavul altuia putea fi numit tutore numai sub condiția dacă va fi liber (*cum liber erit*)⁵.

b) *Tutela legitimă*. În lipsa unor dispoziții testamentare referitoare la instituirea tutelei, se deschidea tutela legitimă, care era reglementată prin lege. Astfel:

- tutela impuberului era exercitată de agnații cei mai apropiați în grad, iar în lipsa acestora, de către gentili. În timpul împăratului Iustinian rudenția civilă a fost înlocuită cu rudenția de sânge, astfel că tutela impuberului a fost atribuită definitiv cognaților.

- tutela femeii era exercitată tot de către agnații cei mai apropiați în grad și putea fi cedată de către tutore unui terț deoarece era considerată prea oneroasă pentru un singur tutore, având în vedere că dura toată viața femeii⁶.

În categoria tutelei legitime intrau și⁷:

- tutela patronului, acesta devenind tutorele fostului său sclav impuber pe care l-a dezrobit;

¹ S. G. Longinescu, *Elemente de drept roman*, vol II, Tipografia Societății Anonime „Curierul judiciar”, București, 1929, p. 711.

² V. V. Popa, *op. cit.*, p. 183.

³ Ulpian, Dig. 26. 2. 8. 3.

⁴ Ulpian, Dig. 26. 2. 10. 4.

⁵ S. G. Longinescu, *op. cit.*, p. 714.

⁶ V. V. Popa, *op. cit.*, p. 184.

⁷ V. Hanga, M. D. Bob, *Curs de drept privat roman*, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 165.

- tutela descendentului impuber emancipat de către *pater familias*, caz în care acesta devenea tutorele descendentului emancipat.

b) *Tutela dativă* era acordată de către magistrat în cazul în care, în lipsa instituirii tutelei testamentare, nu existau nici rude civile care să exercite tutela legitimă. Tutela dativă a fost reglementată prin legea Atilia și extinsă în provincii prin legile Iulia și Titia în baza cărora tutorele era numit de către guvernatorul de provincie.

2.2. *Capacitatea de a fi tutore*

Ca regulă, în dreptul privat roman putea fi numit tutore orice cetățean roman care avea capacitate juridică deplină. Erau incapabili de a fi tutori: mușii, surzii, orbi, nebunii, risipitorii, episcopii și călugării, soldații, creditorii și debitorii pupilului, ori adversarii acestuia într-un proces, minorii¹.

În principiu, persoanele capabile de a exercita tutela nu se puteau sustrage de la această sarcină (*excusatio*)². Sarcina tutelei putea fi refuzată în cazul existenței unor motive întemeiate cum ar fi, spre exemplu: cel numit tutore avea vârsta mai mare de 70 de ani, avea în ocrotire trei copii legitimi dacă locuia la Roma, patru copii dacă domiciliul era în afara Romei dar în Italia și cinci copii dacă domiciliul era în provincii, suferea de anumite infirmități grave care îl împiedicau să se îndeletnicească cu afacerile altuia, administra alte trei tutele, nu știa să scrie sau să citească³ etc.

2.3. *Tutela impuberului*

Tutela impuberului a fost definită de Servius Sulpicius Rufus astfel: *tutela est vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum qui propter aetatem sua sponte se defendere nequit*⁴ (o forță sau o putere asupra unei persoane libere pentru a proteja pe acela care, din cauza vârstei nu se poate apăra singur); *potestas in capite libero ad tuendum eum qui propter aetatem sua sponte se defendere nequit iure civili data ac permissa* (puterea dată și îngăduită de dreptul civil asupra unei persoane libere în vederea ocrotirii celui care, din pricina vârstei nu își poate apăra singur interesele)⁵.

Tutorele administra patrimoniul impuberului având la îndemână două procedee juridice:

- *negotiorum gestio* (gestiunea de afaceri) și
- *auctoritatis interpositio*.

a) *Negotiorum gestio* era procedeul prin care tutorele administra bunurile celui pus sub tutelă cât timp acesta era *infans*, adică nu împlinise vârsta de 7 ani. Acest procedeu conferea tutorelui posibilitatea de a încheia orice acte cu privire la bunurile celui aflat sub tutelă, inclusiv acte de înstrăinare⁶. Actele pe care tutorele le încheia își produceau efectele în persoana acestuia⁷ întrucât minorul nu avea capacitate de fapt și nu putea fi reprezentat, astfel că tutorele devenea proprietar, creditor sau debitor. Când tutela lui sfârșea tutorele trebuia să

¹ S. G. Longinescu, *op. cit.*, p. 715.

² I. C. Cătuneanu, *Curs elementar de drept roman*, Editura Cartea Românească S. A., Cluj, 1922, p. 135.

³ S. G. Longinescu, *op. cit.*, p. 716-717

⁴ Paul, *Dig.* 26. 1. 1.

⁵ Iustinian, I., 1, 13.

⁶ E. Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană*, Editura Universul Juridic, București, 2011; V. V. Popa, *op. cit.*, p. 185.

⁷ C. St. Tomulescu, *Drept privat roman*, Tipografia Universității din București, 1975, p. 157.

transfere pupilului bunurile și drepturile dobândite în timpul administrării tutelei și să ceară să fie exonerat de obligațiile asumate.

b) *Auctoritatis interpositio* era procedeul folosit pentru administrarea bunurilor copilului care împlinise vârsta de 7 ani. Acest procedeu presupunea completarea capacității pupilului de către tutore care îl asista la încheierea actelor juridice. În momentul în care cel aflat sub tutelă încheia un act cu un terț, acesta din urmă îl întreba pe tutore: „îți dai încuviințarea?” (*auctorne fis?*) iar tutorele răspundea: „mi-o dau!” (*auctor fio!*). Întrucât actul se încheia în prezența tutorelui chiar de către cel pus sub tutelă, numai acesta devenea proprietar, creditor sau debitor.

2.4. Tutela femeii *sui iuris*

În cazul femeii *sui iuris* atribuțiile tutorelui erau mai limitate decât în cazul tutelei impuberului întrucât tutorele nu avea gestiunea averii acesteia ci numai îi dădea încuviințarea (*auctoritatis*) pentru încheierea celor mai importante acte patrimoniale pe care femeia era incapabilă să le facă singură, precum:

- înstrăinarea lucrurilor mai prețioase (*res mancipi*), femeia având posibilitatea de a înstrăina singură bunurile sale mai puțin prețioase (*nec mancipii*);
- contractarea unor obligații care afectau patrimoniul femeii;
- acceptarea unei moșteniri care putea afecta patrimoniul femeii în cazul existenței unor datorii;
- constituirea de dotă și eliberarea de sclavi care puteau genera efecte negative asupra patrimoniului;
- *acceptilatis* care însemna o iertare de datorie ce implica, de asemenea o micșorare a patrimoniului;
- intentarea legisacțiunilor.

Împăratul Augustus a desființat tutela femeilor născute libere care aveau trei copii și a femeilor dezrobite cu patru copii iar împăratul Claudius a suprimat-o pe cea a agnaților.

3. Curatela

Curatela era instituția juridică prin care erau protejați cei lipsiți de capacitate în mod accidental, precum nebunii (*furiosi*), risipitorii (*prodigii*) și minorii cu vârsta până la 25 de ani.

Curatela putea fi legitimă sau dativă, nefiind însă admisă curatela testamentară (*curator testamento non datur*)¹.

a) *Curatela nebunului (cura furiosi)* a fost reglementată prin Legea celor XII table care a stabilit că dacă cineva era furios și nu avea pe altcineva să-l protejeze, agnatul și gentilul erau cei care aveau putere asupra lui și asupra bunurilor sale².

Curatorul trebuia să se îngrijească de patrimoniul nebunului și de persoana acestuia în vederea însănătoșirii³.

Pentru administrarea bunurilor nebunului curatorul avea la îndemână numai *negotiorum gestio*⁴.

¹ C. St Tomulescu, *op. cit.*, p. 159; V. V. Popa, *op. cit.*, p. 187.

² Șt. Cocoș, *op. cit.*, p. 98.

³ V. Hanga, M. D. Bob, *op. cit.*, p. 169.

⁴ Șt. Cocoș, *Drept roman*, Editura All Beck, București, 2000, p. 98; C. St Tomulescu, *op. cit.*, p. 168;

b) *Curatela risipitorului (cura prodigi)* Conform Legii celor XII table, prin risipitori se înțelegeau cei care își risipeau moștenirea primită pe cale legală de la ascendenții lor pe linie paternă, adică bunurile părintești și strămoșești (*bona paterna avitaque*).

Pentru protejarea intereselor familiei agnatice prodigiilor succesori *ab intestat* (în baza legii, fără testament) erau puși, de drept¹, prin lege, sub curatela agnaților lor iar în lipsa acestora a gentililor².

Curatela avea ca obiect numai bunurile părintești și strămoșești (*bona paterna avitaque*) pe care prodigiile le moșteneau în baza legii nu și bunurile pe care aceștia le-ar fi achiziționat personal³. Ulterior, s-a simțit nevoia ca prodigul să fie ocrotit împotriva oricărui act de risipă din partea sa, indiferent de originea bunurilor, fiind avute în vedere interesele personale ale prodigului și nu cele ale familiei sale agnatice⁴.

În epoca clasică, curatela prodigului se deschidea printr-un decret al magistratului și tot astfel lua sfârșit.

Curatorul prodigului administra bunurile acestuia având la îndemână *negotiorum gestio*.

c) *Curatela minorului care nu a împlinit vârsta de 25 de ani (cura minorum)* era o curatelă specială prin care erau protejați tinerii cu vârsta între 14 și 25 de ani care se numeau *adolescentes* sau *adulta juvenes*⁵ și care, neavând o experiență similară omului matur puteau fi puși în inferioritate cu ocazia încheierii de acte juridice.

Curatela minorului sub 25 de ani s-a aplicat în baza legii Plaetoria care a permis pretorului să numească minorului sub 25 de ani un curator în două cazuri: desfrâu și nebunie. Ulterior aceasta a fost generalizată, Marcus Aurelius dând posibilitatea numirii unui curator permanent minorului sub 25 de ani și pentru alte cazuri decât nebunia sau desfrâul⁶.

4. Concluzii

În dreptul roman ocrotirea persoanelor incapabile se realiza prin două instituții juridice: tutela și curatela. Ocrotirea incapacabililor în fapt din cauza vârstei (impușerilor) și a femeii se realiza prin tutelă iar persoanele incapabile datorită bolilor mintale, tendinței de a risipi etc. erau ocrotite prin curatelă.

În raport de persoana ocrotită tutela era de două feluri: tutela impușerului *sui iuris* și tutela femeii *sui iuris*.

După modul de constituire tutela era de trei feluri: tutela testamentară, tutela legitimă și tutela dativă.

Curatela era instituția juridică prin care erau protejați cei lipsiți de capacitate în mod accidental, precum nebunii (*furiosi*), risipitorii (*prodigii*) și minorii cu vârsta până la 25 de ani.

Curatela putea fi legitimă sau dativă, nefiind însă admisă curatela testamentară.

¹ C. St. Tomulescu, *op. cit.*, p. 160.

² V. Hanga, M. D. Bob, *op. cit.*, p. 169.

³ C. St. Tomulescu, *op. cit.*, p. 160.

⁴ V. Hanga, M. D. Bob, *op. cit.*, p. 170.

⁵ Șt. Cocoș, *op. cit.*, p. 98.

⁶ C. St. Tomulescu, *op. cit.*, p. 161.

REFERINTE

1. C. St. Tomulescu, *Drept privat roman*, Tipografia Universității din București, 1975
2. E. Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană*, Editura Universul Juridic, București, 2011
3. G. S. Longinescu, *Elemente de drept roman*, vol II, Tipografia Societății Anonime „Curierul judiciar”, București, 1929
4. C. Cătuneanu, *Curs elementar de drept roman*, Editura Cartea Românească S. A., Cluj, 1922
5. Șt. Cocoș, *Drept roman*, Editura All Beck, București, 2000
6. V. Hanga, M. D. Bob, *Curs de drept privat roman*, Editura Universul Juridic, București, 2009
7. V. V. Popa, *Drept privat roman*, Editura All Beck, București, 2004